

I vilken utsträckning lästes cowboyböcker av kvinnor?

Jan 11th, 2018 | Category: 2018-01 jan, Artikel

Av *ANDERS N NILSSON*

En studie av läsarnas anteckningar i närmare fem tusen svenska westernpocket visar att namn eller initialer förekommer i närmare var femte bok. Cirka två tredjedelar av namninskrifterna har via förnamnen kunnat identifieras till kön, och av dessa avser 8 procent av böckerna och 15 procent av namnen kvinnor. Det fåtal kvinnor som låtit sig åldersbestämmas var vid det förmodade bokköpet mellan 17 och 25 år.

Annons för Wahlströms westernpocket från baksidan av veckotidningen *Lektyr* nr 11, 1972. Att målgruppen är män framgår förutom av bild och sammanhang av texten: "Hård western-pocket för grabbar med hår på bröstet!"

Kioskböckernas värld kan tyckas ha kännetecknats av en strikt könsindelning med romantik och mysrytare för damerna, och deckare, thrillers och västern för herrarna. Men vad vet vi egentligen om läsekretsarnas könsfördelning? Ett sätt att komma fram till en uppskattning av hur läsarna fördelade sig mellan könen utgår från observationen att många skrev in sina namn i de egna böckerna. Denna metod tillämpas här på svensk westernpocket, baserad på ett material omfattande i det närmaste fem tusen böcker. När det gäller skönlitteratur i allmänhet har redan en preferens för böcker författade av det egna könet dokumenterats elektroniskt på läsarcommunityn Goodreads (Elizabeth 2014). Författarna till cowboyböckerna var nästan uteslutande män.

Material och metod

Studien baseras på 4.959 böcker i egen nuvarande eller tidigare ägo och inköpta via begagnatmarknaden. Inköpen har gjorts på en rad olika sätt, ofta enstaka eller i låga antal vid loppisbesök eller via internetsajter som Bokbörsen och Tradera, men även mer koncentrerat i form av dubletter från andra boksamlare. Alla anteckningar gjorda i böckerna har registrerats, varvid särskild vikt lagts på personnamn som anger innehav eller ägande av aktuell bok.

Egennamn i bok kan omfatta förnamn och/eller efternamn. Även initialer har räknats som märkning med namn. Ej uttydbara signaturer eller symboler har däremot ej räknats som namn.

De namn som kunnat könsbestämmas omfattar minst ett förnamn vars bärare i Sverige till övervägande del är män eller kvinnor. Böcker försedda med två eller tre namn som tolkats som innehavare, och som kunnat könsbestämmas, har delats upp i motsvarande antal olika observationer. Vid beräkning av antal unika namn har varje bedömd unik fysisk person räknats endast en gång. Bedömningen baseras förutom på namnidentitet även på övrig inskriven information som plats och datum, liksom på skrivsätt och placering. Vid något fall har även personlig kännedom om byte av efternamn använts som bas för identitet.

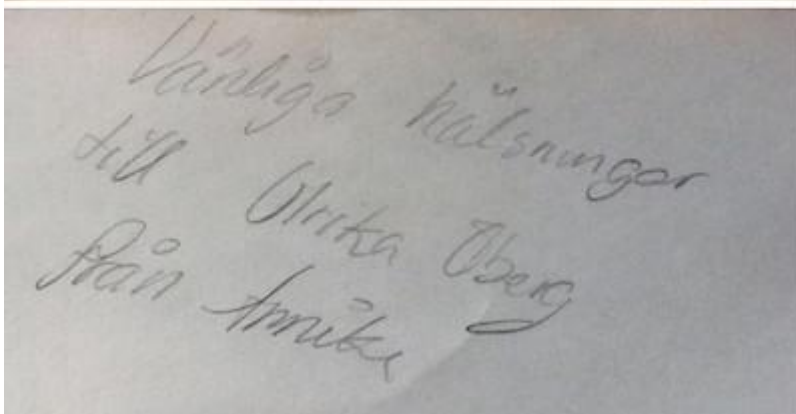
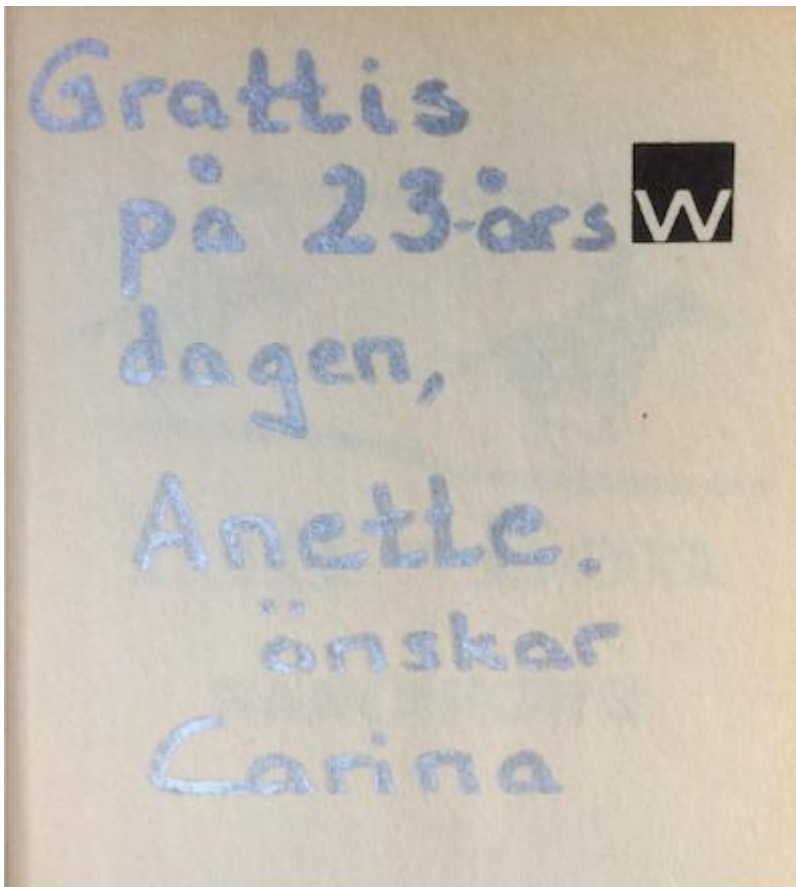

Tre av mycket få omslagsbilder på svensk westernpocket som visar påklädda kvinnor med vapen i hand: (vänster) *Mustang* nr 29, 1960, (mitten) *Sacketts* nr 5, 1990, och (höger) *Ben Hogan* nr 592, 1975.

Resultat

Av de studerade böckerna har 913, motsvarande 18 procent, bedömts ha försetts med en eller flera ägares namn. Praktiken att förse böckerna med namn kan dock ha varit mer utbredd än så om man väger in begagnatmarknadens preferens för böcker i gott skick. Den primära anledningen till att märka sina böcker med namn torde vara utlåning, men även för att markera att boken ingår i en personlig samling.

Av de studerade böckerna med namn inskrivna innehåller 641 böcker personnamn som låtit sig könsbestämmas via förnamnen. Efter uppdelning av böcker med två eller tre inskrivna namn som låter sig könsbestämmas i motsvarande antal poster, ökar antal observationer till 714. Antalet observationer med kvinnonamn är då 57, motsvarande 8 procent.

Två fall av anteckningar i svensk westernpocket som visar att en kvinna gett en bok till en väninna i present: (över) *Bill och Ben* nr 265, 1983, och (under) *Longhorn* nr 30, 1971.

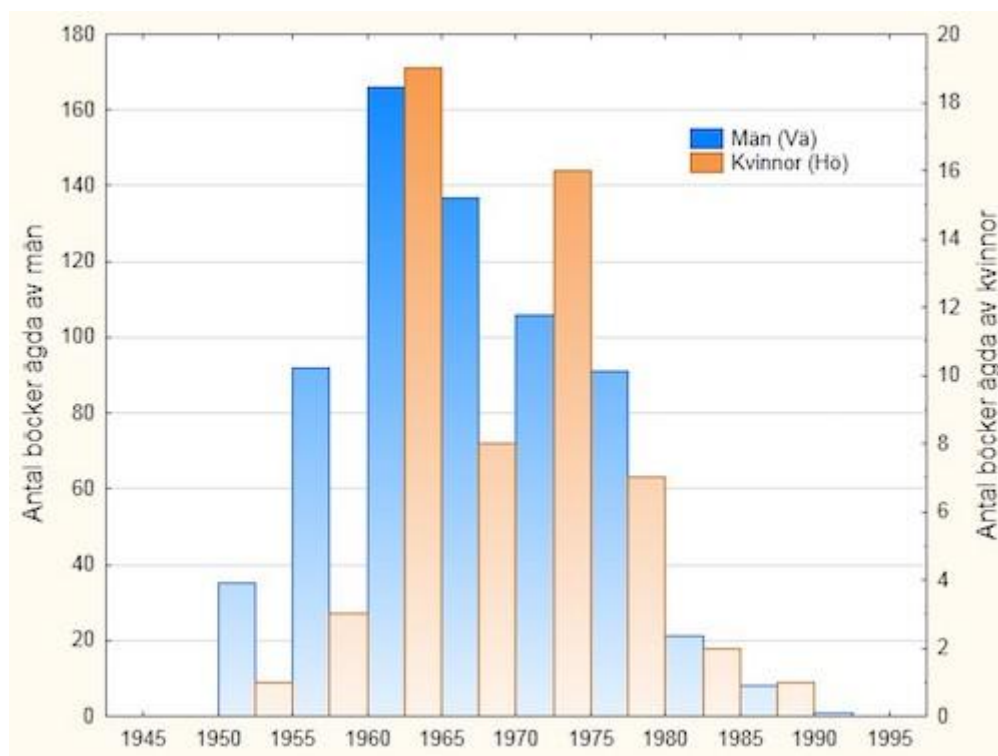
Då främst vissa boksamlade mäns namn på grund av inköphistoriken är överrepresenterade i materialet har jag valt att även begränsa urvalet till antal unika personnamn. Av totalt 316 unika namn avser 46 namn kvinnor, motsvarande 15 procent.

I tre böcker finns handskrift som visar att kvinnor fick västernböcker i gåvor, i två av fallen från väninnor och i ett fall från föräldrarna.

Då i ett fall födelsedagsgåvan avsåg 23-årsdagen känner vi även läsarens ålder. I en annan bok från 1974 anger ägarinnan sitt födelseår till 1957, och var som läsare då 17 år, förutsatt att boken inköptes som ny. En annan kvinnlig läsare, som kunde åldersbestämmas genom sitt namn och sin adress, var 19 år då hennes båda böcker gavs ut 1965.

Böckerna som innehavts av kvinnor representerar 21 olika bokserier, medan motsvarande siffror för de som ägts av män är 37. Skillnaden är troligen endast relaterad till de olika antalen böcker. Medan flertalet serier förekommer i låga antal framstår *Bill och Ben* och *Mustang* som överrepresenterade hos kvinnor, och *Pingvin* och *Pyramid* hos män. Dessa skillnader kan delvis förklaras av olika tidsfönster, då kvinnornas böcker har en tidsmässig fördelning med större andel på 1970-talet, medan männens har en större andel på 1950-talet (se diagram).

Kvinnornas större preferens för *Bill och Ben* beror helt av en samlare, vars namn återfinns i fler än hälften av böckerna tillhörande serien.

Stackediagram som visar tidsmässig fördelning av svensk westernpocket med läsaranteckningar som möjliggör könsbestämning av innehavaren: (blå) män, och (röda) kvinnor.

Diskussion

Västerngenren framstår som mycket maskulin i och med att böckerna med få undantag skrivits av män, och reklamen i likhet med bokpärmarna betonat våld och skjutvapen (Nilsson

2014). I den mån kvinnor förekommer på omslagsbilderna är de ofta lättklädda och passivt underordnade männen. Wennerbergs förlag använde sig dock under senare delen av 1970-talet av reklam som direkt vände sig till kvinnor, och andelen böcker översatta av kvinnor är högst påtaglig (Nilsson & Myrman 2014). Dessutom innehåller böckernas berättelser betydligt fler maskulina ranchdöttrar än vad bokomslagen kan visa upp (Nilsson 2012).

Den annons som Wennerbergs använde i sina westernpocket under slutet av 1970-talet för att locka till sig fler kvinnliga läsare. Här hämtad från *Clay Allison* nr 67, 1977. Problemet var väl att kvinnorna först måste läsa boken för att hitta fram till annonsen.

Trots att intresset för Vilda Västern i Sverige på 1950- och 60-talen främst bars upp av pojkarna var det ändå flickorna som kom att dominera ridsporten. Hästtidningar och hästböcker för ungdom uppvisar en klar inriktning mot flickor. Man kan gott tänka sig att flickornas stora hästintresse ledde vidare mot västernfilmer och -böcker, och kan utgöra en delförklaring till min observation att kanske var tionde cowboybok köptes av en kvinna.

Man kan förstås inte heller bortse från den stora popularitet som TV-serierna som utspelade sig i Västern kom att få. Vurmen för Bröderna Cartwright och High Chaparral drabbade båda könen och ledde lätt vidare mot kioskböckerna när åldern för serietidningar väl passerats. Tänk bara på vilken enorm dragningskraft både Mike Landon och Manolito kunde ge prov på under sina respektive Sverigebesök. Jag kan inte värja mig från tanken att västernhjältens

vältrimmade kropp i kombination med kunskap om vapen och extrem självbehärskning ändå har tätt sig lockande för kvinnliga läsare av cowboyböcker. Nånstans i bakhuvudet kan jag höra Waylon Jennings sjungande refrängen i Lee Claytons sång *Ladies like Outlaws*:

*Ladies love outlaws like babies love stray dogs
Ladies touch babies like a banker touches gold
And outlaws touch the ladies
Somewhere deep down in their soul*

Källor

- Elizabeth, 2014: Sex and reading: A look at who's reading whom. *Goodreads Blog*. <https://www.goodreads.com/blog/show/475-sex-and-reading-a-look-at-who-s-reading-whom>.
- Nilsson, Anders N. 2012: *Ride 'em Cowgirl! Om tämjande och erotisering av kvinnlig maskulinitet inom westerngenren*. D-uppsats i etnologi. Umeå universitet.
- Nilsson, Anders N. 2014: Den reklamfria boken, finns den? *DAST Magazine*, 3:e september 2014.
- Nilsson, Anders N. & Patrik Myrman, 2014: Översättare av westernpocket till svenska – en kvantitativ analys. *DAST Magazine*, 21:a december 2014.